

Резюме

Лукашевич В. В. Проблемные аспекты стажировки как одного из требований к приобретению профессионального статуса адвоката.

Статья посвящена исследованию и анализу правовых норм, регулирующих порядок организации и прохождения стажировки в качестве одного из требований для получения свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью. Обосновывается необходимость совершенствования национального законодательства о стажировке в сфере адвокатской деятельности с учетом зарубежного опыта, вносятся ряд авторских предложений.

Ключевые слова: стажировка, стажер, прохождение стажировки, сроки стажировки, освобождения от стажировки.

Summary

Lukashevych V. The problem aspects of period of training as one of the requirements for the acquisition of professional status.

The article is devoted to research and analysis of the legal rules governing the organization and probation as a requirement for a certificate of the right to practice law. The necessity of improvement of national legislation on training in the field of advocacy taking into account international experience and offers a number of author offers.

Key words: probation, probationer, period of training, terms of probation, exemption from probation.

УДК 343.9

К. Г. ДОНЕЦЬ

Катерина Геннадіївна Донець, прокурор Ново-московської міжрайонної прокуратури Дніпропетровської області, юрист 2 класу

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ХВОРОБОЮ

Жодне суспільство не може функціонувати без чітко регламентованих правил співвідношення норм «людина – держава», тобто законів, порушення яких веде до хаосу й анархії. Тому і покарання за недотримання встановлених правил у різні часи і в різних народів було, є і буде наріжним каменем життєдіяльності країни, її соціально-економічного та політичного устрою. І чим цивілізованіша держава, тим ширший діапазон форм і методів її впливу на людину, яка перейшла межу дозволеного, – причому впливу, що дає можливість порушникові з найменшими втратами для співвітчизників перевиховуватись, повернутися до суспільно корисної праці. Інститут звільнення від покарання та його відбування є одним із проявів принципу гуманізму у кримінальному праві. Його застосування спрямоване на звуження меж кримінально-правової репресії для стимулювання виправлення засудженого, адаптації його до норм соціальної поведінки та вимог дотримання правопорядку.

Дослідженням особливостей звільнення від відбування покарання за хворобою займалися свого часу відомі вчені у галузі кримінального права та криминології, а саме: М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. А. Клименко, О. Ф. Ковітіді, А. С. Михлин, А. В. Наумов, С. Н. Сабанін, Н. С. Таганцев, Ю. М. Ткачевский та інші.

Метою статті є розкриття, дослідження та з'ясування суті, особливостей, позитивних та негативних сторін застосування одного з видів інституту звільнення від відбування покарання, а саме інституту звільнення від відбування покарання за хворобою сучасних умов розвитку кримінально-виконавчого права України.

Необхідно зазначити, що право на охорону здоров'я є одним із конституційних прав людини й громадянина. Не є винятком і засуджені, яким право на охорону здоров'я передбачене ст. 8 Кримінально-виконавчого кодексу України¹. Однак забезпечення цих прав з боку держави на даний час є вкрай низьким, про що свідчать численні скарги осіб, які відбувають покарання, до Європейського суду з прав людини.

Національним законодавством, а саме Кримінальним кодексом України (далі – КК України) передбачено повне або часткове звільнення від покарання за вчинене діяння.

На відміну від звільнення від кримінальної відповідальності звільнення від відбування покарання застосовується тільки до вже засуджених осіб. Звільнення від відбування покарання здійснюється тільки судом (крім звільнення від відбування покарання на підставі Закону України «Про амністію» чи акта про помилування – ч. 1 ст. 74 КК України)².

Слід враховувати складний період в економічній та соціальній політиці нашої держави і реформу вітчизняного кримінального законодавства, яка відбулася на початку цього століття, чим суттєво змінила інститут звільнення від покарання. Так, у ньому з'явилася норма про звільнення від покарання за хворобою, що міститься в ст. 84 КК України, на якій ми зупинимось детальніше. Слід зазначити, що до набрання чинності КК України подібні приписи містилися лише в кримінально-процесуальному й кримінально-виконавчому законодавстві, що вносило незавершеність у процес правового регулювання звільнення від покарання. А тому поява норми про звільнення від покарання у зв'язку з хворобою, а саме у кримінальному законі,

навіть з погляду юридичної техніки, є цілком обґрунтованою. Враховуючи складну структуру вказаної норми ми вважаємо за необхідне висловити свої погляди з даного питання.

Слід зазначити, що покарання має на меті не лише кару, а й цілі утилітарного характеру: виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів, як засудженими, так і іншими особами. Кара, яка призначається судом особі, визнаній у вчиненні злочину (злочинів), повинна бути необхідною і достатньою для її виправлення та попередження нових злочинів. Тому цей захід державного примусу адресують лише такій особі, яка здатна сприйняти його зовнішню (обмеження прав і свобод) та внутрішню (негативна державна оцінка діяння як злочину, а особи – як злочинця).

Звільнення засудженого за хворобою є складовою частиною забезпечення права засудженого на охорону здоров'я, оскільки передбачає надання йому можливості достроково звільнитися з метою створення більш сприятливих умов для лікування й одужання. І тому правильно буде вважати цей інститут проявом гуманності до засудженого, з відповідними акцентами під час застосування звільнення за хворобою.

За умовами звільнення, всі види звільнення від відбування покарання можна поділити на умовні та безумовні. До умовних належать ті види звільнення, застосування яких пов'язується з дотриманням особою, звільненою від відбування покарання, відповідних вимог щодо своєї поведінки протягом іспитового чи іншого, встановленого законом, строку або одужання особи, звільненої від покарання або від подальшого його відбування за хворобою. Умовний характер мають такі види звільнення від покарання та його відбування: а) звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. ст. 75, 76, 77, 78 КК України); б) звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років (ст. 79 КК України); в) умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України); г) звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83 КК України); д) звільнення від відбування покарання за хворобою (ст. 84 КК України)².

Звільнення від відбування покарання можливе лише в тих випадках, коли його мета може бути досягнута без реального відбування покарання (в цілому чи його частині), або коли її досягнення надалі стає неможливим і безцільним (важка хвороба засудженого) чи недоцільним (давність виконання обвинувального вироку). Звільнення від відбування покарання жодною мірою не підриває принципу невідворотності покарання. Безперечно, якщо покарання недоцільне, воно не в змозі досягти мети, що стоїть перед ним.

Звільнення від відбування покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування (ст. 85 КК України) може мати як безумовний, так і умовний характер. Інші види звільнення від покарання та його відбування мають безумовний характер.

Крім того, спеціальні види звільнення від відбування покарання встановлено КК України щодо неповнолітніх³.

Кримінальний кодекс України передбачає три самостійних види звільнення особи від покарання за хворобою, які визначаються характером захворювання та особливостями суб'єкта, до якого застосовуються. Обов'язковим звільненням від покарання згідно з вимогами ч. 1 ст. 84 КК України є: 1) захворювання особи, яка відбуває покарання, на психічну хворобу; 2) позбавлення її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними⁴.

Однією з обставин, які роблять покарання особи повністю чи тимчасово неможливим або недоцільним, є негативні зміни стану її фізичного або психічного здоров'я після вчинення злочину. Закон передбачає звільняється від покарання особа, яка під час його відбування захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. А особа, яка після вчинення злочину або постановлення вироку захворіла на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування (ч. 1, 2 ст. 84 КК України). У випадку визнання засуджених військовослужбовців непридатними до військової служби за станом здоров'я вони звільняються від покарання у виді службових обмежень, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні (ч. 3 ст. 84 КК України)².

Однак в даному інституті є одна особливість, оскільки із трьох видів звільнення від покарання та його відбування лише останній (указаний в ч. 3 ст. 84 КК України) є остаточним. Це означає, що законодавець змішує правову природу двох правових інститутів – звільнення від відбування покарання та відстрочення виконання обвинувального вироку. Звільнення за хворобою в усіх випадках сприймається саме як звільнення, яке має певні умови, але покладає край відбуванню покарання. Формулюючи ч. 4 ст. 84 КК України, законодавець фактично наділив звільнення за хворобою деякими ознаками відстрочки виконання обвинувального вироку, передбачивши повернення до відбування покарання тих засуджених, які одужали. Але зважаючи на те, що за цією підставою найчастіше звільняють засуджених, які помирають протягом незначного часу після звільнення, цей «недолік» ст. 84 КК України можна не вважати суттєвим.

Звільнення від відбування покарання, передбачене у ч. 1 ст. 84 КК України, в цілому є тимчасовим. До особи, яка під час відбування покарання занедужала (діагноз: психічна хвороба), що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, при звільненні від відбування покарання (залежно від характеру тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням ступеня небезпечності психічнохворого для себе або інших осіб) суд може застосувати один із примусових заходів медичного характеру. Закон (ч. 4 ст. 84 КК України) передбачає, що після одужання така особа підлягає покаранню. А час, протягом якого до неї застосовували примусові заходи медичного характеру, зараховується до строку покарання за правилами, передбаченими в ч. 5 ст. 72 КК України (коли день позбавлення волі дорівнює одному дню застосування примусових заходів медичного характеру). Проте ці особи не направляються

для відбування покарання, якщо вони повинні бути звільнені від покарання: у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України); у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України); у зв'язку із засудженням особи за діяння, караність якого законом усунена (ч. 2 ст. 74 КК України); на підставі закону про амністію або акта про помилування (ст. 85 КК України); можуть бути звільнені на підставах, передбачених ч. 4 ст. 74 КК України, ст. ст. 75, 79, 81, 83 КК України².

Треба зазначити, що констатування у засудженого психічної хвороби або іншої тяжкої хвороби, як передбачено ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України¹, ще не означає безумовного звільнення такого засудженого від відбування покарання. Це питання вирішує суд.

Для установ (органів) виконання покарань визначальною ознакою є винесення постанови судом про звільнення засудженого від відбування покарання або відмову такого звільнення та застосування, наприклад, примусових заходів медичного характеру. Тобто, з точки зору кримінально-виконавчого права ця підстава звільнення лише тоді дійсно стає підставою, коли є відповідна постанова суду. На наш погляд, точніше було б сформулювати цю підставу як звільнення за постановою суду про звільнення від відбування покарання за хворобою засудженого.

Підставою для подання в суди матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання у зв'язку з психічними розладами вважаються: деякі форми шизофренічних і маніакально-депресивних психозів; окремі психотичні порушення внаслідок органічного ураження головного мозку (усі форми синильної деменції; теросклеротичне слабоумство; корсаковський психоз – алкогольний, внаслідок сифілісу мозку чи травми; органічне слабоумство – внаслідок енцефаліту, менінгоенцефаліту, сифілісу мозку, травми головного мозку); деякі форми затяжних реактивних психозів і хронічних психозів; паранояльна психопатія тощо.

До тяжких слід віднести хвороби: найбільш тяжкі форми туберкульозу; інфекція вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ/СНІД); лепра; злоякісні та деякі інші новоутворення; деякі хвороби ендокринної системи (цукровий діабет тощо); окремі хвороби нервової системи та органів чуття (наприклад, менінгіти вторинні гнійні, абсцеси головного мозку, розсіяний склероз, паркінсонова хвороба, епілепсія, повна сліпота); деякі хвороби органів кровообігу (наприклад, ішемічна хвороба серця, міокардитичний кардіосклероз, гіпертонічна хвороба III стадії, облітеруючий ендартеріт, облітеруючий атеросклероз); деякі хвороби органів дихання (бронхіальна астма, абсцес легені тощо); деякі хвороби органів травлення (наприклад, окремі форми цирозу печінки); хвороби нирок з хронічною нирковою недостатністю в термінальній стадії; деякі хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини (ревматоїдний артрит, системна склеродермія тощо); хвороби обміну (подагра в термінальній стадії); деякі види променевої хвороби.

Виявлення таких осіб покладається на лікарсько-трудові комісії, які створюються при лікарнях для засуджених. У разі виникнення таких захворювань, як СНІД, променева хвороба, лепра та інші, що потребують спеціальних і складних засобів обстеження, діагнози встановлюються комісією з обов'язковим залученням фахівців відповідного профілю установ органів охорони здоров'я⁵.

Однак, як свідчать винесені судами ухвали, захворювання на тяжку хворобу є підставою для звільнення особи від покарання або від подальшого його відбування лише у випадку, якщо ця хвороба не лише за своєю тяжкістю, а й за характером перешкоджає відбуванню покарання, тобто коли подальше відбування покарання загрожує життю або може призвести до серйозного погіршення здоров'я чи інших тяжких наслідків, а також наявної інформації щодо поведінки засудженого під час відбування покарання і саме її розглядають як вирішальний фактор для надання згоди на звільнення засудженого. До інших обставин, які суд може врахувати при вирішенні цього питання, можна віднести: тривалість відбутого покарання; обставини, які при звільненні від покарання або від подальшого його відбування можуть поставити засудженого у безвихідне становище (наприклад, відсутність постійного місця проживання, рідних чи близьких тощо), а також той факт, що засуджений захворів на тяжку хворобу в результаті навмисного заподіяння собі ушкоджень під час відбування покарання⁶.

Також в практиці непоодинокі випадки відмови від звільнення відбуття покарання засудженим, які хворіють на СНІД. Безумовно, важливим при вирішенні питання про можливість звільнення за хворобою має бути всебічний розгляд подання про звільнення засудженого за хворобою судом. І саме суд повинен встановити, можна звільняється особу, або ж ні. Засуджений може мати, наприклад, таку хворобу, як цукровий діабет, але не намагається лікувати її та підтримувати свій стан здоров'я і при цьому залишається суспільно небезпечною та агресивною особою. Як правило, наявність цих двох ознак одночасно стає підставою для відмови в задоволенні подання про звільнення засудженого за хворобою. Одне небажання лікуватися також не може бути підставою для відмови в задоволенні подання, оскільки засуджений може знаходитися в складному психологічному стані, чим і буде продиктоване небажання здійснювати спроби одужання. Якщо такий засуджений, хоча і не бажає лікуватися, але не є небезпечним і демонструє ознаки виправлення, то за наявності медичних показників його можна звільнити за цією підставою⁷.

Отже, звільнення від відбування покарання за хворобою є результатом дії принципів гуманізму та обґрунтованості виконання покарань, оскільки застосування покарання щодо особи, яка захворіла на психічну хворобу, не має відповідного виправного ефекту, а інша тяжка хвороба засудженого може невинуватно посилити каральний ефект і завдати йому зайвих страждань. Враховуючи, що стан медичного забезпечення засуджених на сьогодні є вкрай низьким, їх звільнення за хворобою необхідно розглядати скоріше як необхідність, пов'язану з неможливістю забезпечення належного лікування в колоніях. Застосування цієї підстави звільнення повинно мати більш гуманне забарвлення й основним критерієм, за яким відбувається оцінювання можливості звільнити особу, необхідно розглядати фізичний стан засудженого та можливість зберегти

його здоров'я, а також забезпечення безпеки для інших засуджених і персоналу колонії. Рішення про недоцільність звільнення такої особи від покарання чи відбування покарання повинно бути обґрунтовано судом.

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page>

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

³ Сахнюк С. В. Освобождение от уголовной ответственности, его виды и классификация / С. В. Сахнюк // Наук. вестник ЮА МВС. – 2001. – № 3 (9). – 2002. – С. 114–119.

⁴ Брич Л. П. Кримінальне право України : навч. посіб. / Л. П. Брич, В. О. Навроцький. – К. : Атака, 2000. – 208 с.

⁵ Ковітіді О. Ф. Правові наслідки звільнення від покарання та його відбування за хворобою, деякі проблеми законодавчої регламентації / О. Ф. Ковітіді // Вісник ВСУ. – 2006. № 12. – С. 37–40.

⁶ Михайлов К. Применение условного осуждения и цели наказания / К. Михайлов // Уголовное право. – 2008. – № 2. – С. 60–63.

⁷ Сучасне кримінальне право України. Курс лекцій / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, О. Ф. Штанько. – К. : Вид-во Паливода А. В., 2006. – 636 с.

Резюме

Донець К. Г. Особливості застосування звільнення від відбування покарання за хворобою.

Стаття присвячена особливостям застосування звільнення від відбування покарання щодо особи, яка захворіла на психічну хворобу або іншу тяжку хворобу. Наведено характерні риси цієї підстави, зазначено види звільнення від відбування покарання за хворобою, вказано основні проблемні моменти правового регулювання й застосування звільнення засуджених від відбування покарання за хворобою.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України, відбування покарання, тяжка хвороба, перелік хвороб, які можуть стати підставою звільнення.

Резюме

Донець Е. Г. Особенности применения освобождения от отбывания наказания по болезни.

Статья посвящена особенностям применения освобождения от отбывания наказания в отношении лица, заболевшего психической болезнью или иной тяжелой болезнью. Приведены характерные черты этого основания, отмечены виды освобождения от отбывания наказания по болезни, указаны основные проблемные моменты правового регулирования и применения освобождения осужденных от отбывания наказания по болезни.

Ключевые слова: Уголовный кодекс Украины, Уголовно-исполнительный кодекс Украины, отбывание наказания, тяжелая болезнь, перечень болезней, которые могут стать основанием для освобождения.

Summary

Donets K. The peculiarities of application of release from serving completion due to illness.

The article is dedicated to peculiarities of application of release from serving completion regarding the person, who has physical illness or another serious illness. Particular features of this reason are shown, types of application of release from serving completion due to illness are mentioned, the basic problematic moments of legal control and convicts application of release from serving completion due to illness are indicated.

Key words: Criminal code of Ukraine, Criminal-executive code of Ukraine, serving completion, serious illness, the list of illnesses, that could be the reason for release.

УДК 343:973

М. А. КРАВЦОВА

*Марина Александровна Кравцова, ад'юнкт
Харьковского национального университета внут-
ренних дел*

ПОНЯТИЕ КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ И ЕЕ ПРИЗНАКИ

Стремительное проникновение в повседневную жизнь компьютерной техники и компьютерных технологий, способствующее развитию информационных, телекоммуникационных и информационно-телекоммуникационных сетей, поставили перед обществом вопрос о необходимости защиты от противоправных посягательств как личной информации, так и наиболее важных сегментов национальной безопасности – финансового, экономического и информационного. Сегодня сложно себе представить сферу деятельности, в которой не используется компьютерная техника, компьютерные и телекоммуникационные сети. Ни один сложный технологический процесс не может существовать без высоких (информационных) технологий, социальные сети с каждым годом вовлекают миллионы пользователей, каждый из которых доверяет сети часть